УДК [27+262.13]”18”

ПАПСТВА Ў XIX СТАГОДДЗІ

Клімуць Лада Яраславаўна,
Магілёўскі дзяржаўны ўніверсітэт імя А. А. Куляшова (г. Магілёў, Беларусь)

Электронный архив библиотеки МГУ имени А.А. Кулешова

Даклад прысвечаны таму, як адказвала папства на новыя выклікі жыцця ў XIX ст.

XIX стагоддзе – гэта даволі цікавы перыяд у гісторыі каталіцкай царквы. Былі тэрыторыі, дзе адбывалася своеасаблівае адраджэнне веры, а былі такія, дзе назіраўся адносны заняпад царквы, і таму павышэнне аўтарытэту папы рымскага набывае асаблівае значэнне і для адраджэння царквы, і для спынення яе заняпаду. Гэтая тэндэнцыя праявіла сябе ў неа-ультрамантанстве.

Неа-ультрамантанства падтрымлівала дактрыну беспамылковасці вучэння папы рымскага ў пытаннях веры і маралі і сусветную юрысдыкцыю рымскага

пантыфіка. Яно супрацьстаяла галіканскай тэорыі, распаўсюджанай у каталіцкім свеце да 1789 г., якая сцвярджала, што беспамылковасць датычыцца толькі царкоўных сабораў, а незалежныя нацыянальныя цэрквы кантралюе дзяржава з прызнаннем толькі тытулярнай улады папы. Неа-ультрамантанства вызначалася сваім папулізмам, што з дапамагаю тагачасных сродкаў камунікацыі вяло да стварэння культу самога папы рымскага.

Але неабходна адзначыць, што развіццю такіх ідэй спрыяў і цэлы шэраг моцных і прывабных асоб, якія займалі папскі трон, а на погляд католікаў былі пакутнікамі. Такім быў Пій VII, які пасля паражэння Напалеона ў 1814 г. змог вярнуцца ў Рым, дзе аднавіў Таварыства Ісуса [1, с. 14].

Рэстаўрацыя Папскай вобласці была праявай кансерватыўнай рэакцыі на Французскую рэвалюцыю і напалеонаўскія войны сугучна палітыцы фон Метэрніха ў Еўропе. У той жа час католікі ў сістэме, у якой дамінавалі некаталіцкія “вялікія дзяржавы” (Брытанія, Прусія, Расія), адчувалі большую еднасць з радыкальнай палітыкай. Аднак Рым адмовіўся далучыцца да Свяшчэннага саюзу з некаталіцкімі дзяржавамі.

Але нешнія справы не былі галоўнымі праблемамі Рыму. Праціўнікі рэформ выбралі кансерватыўнага папу Льва XII (1823 – 1829). Яго кансерватызм выклікаў апазіцыю сярод карбанарыяў, і ў якасці рэакцыі на канклаве 1829 г. быў абраны ўмераны папа Пій VIII (1829 – 1830). Невялікая, але ўплывовая група французскіх католікаў-ультрамантанаў на чале з Рабэрам Фелісітэ дэ Ламенэ патрабавала, каб папа выступіў за ліберальныя рэформы. Аднак Пій быў ужо хворы падчас выбараў і памёр у лістападзе 1830 г.

Самым кансерватыўным папай XIX ст. стаў Грыгорый XVI (1831 – 1846). У той час адбылося паўстанне ў Раманы, якое Аўстрыя задушыла па просьбе папы, і гэта вымусіла ліберальны ўрад Луі-Філіпа ў Францыі пры падтрымцы Англіі арганізаваць “Мемарандум”, падпісаны амбасадорамі вялікіх дзяржаў у Рыме, які патрабаваў рэформ папскай адміністрацыі. Апазіцыя папы будаўніцтву чыгунак у сваёй дзяржаве ўспрымалася еўрапейскімі лібераламі як сімвал яго варожасці зменам. Хаця трэба адзначыць, што ў 1839 г. папа асудзіў афрыканскі гандаль рабамі.

Найдаўжэйшым у гісторыі было праўленне Пія IX (1846 – 1878). Ён абвясціў амністыю палітзняволеным і прызначыў кансультатыўны мірскі сабор.

Папства было слабым пунктам у сістэме Метэрніха, і перад рэвалюцыямі 1848 г. быў абраны ліберальны папа. У падзеях 1848 г. у Італіі папа стаў зняволеным Камітэта грамадскай бяспекі ў Рыме. Пасля яго уцёкаў у лютым 1849 г. была абвешчана Рымская рэспубліка.

Аднак аўстрыйцы вярнулі праўленне Габсбургаў у Паўночнай Італіі, а французская армія аднавіла ўладу папы рымскага. Пій быў італьянскім патрыётам, але ён быў адданы ідэі цэласнасці сваёй дзяржавы і таму быў рашучым ворагам лібералізму, асабліва з-за наступлення на царкоўную маёмасць, рэлігійныя ордэны і царкоўную юрысдыкцыю. Аднак у 1861 г. усталяваўся антыклерыкальны ўрад караля Віктора Эмануіла II.

Да 1870 г. Рым абараняў Напалеон III, на якога аказвалі ўціск французскія католікі, аднак бедствы папы моцна паўплывалі на ультрамантанаў у Еўропе, якія вырашылі змагацца за яго. Адбываюцца працэсы далейшага развіцця

Электронный архив библиотеки МГУ имени А.А. Кулешова

царкоўнай дактрыны: у 1854 г. Пій выказаў догму аб Беззаганным Зачацці, а царква абвясціла догмат аб беспамылковасці папы рымскага (1870).

Пій, добры, прыгожы і дасціпны, быў першым папай, вядомым католікам як асоба. Дзякуючы сваёй папулярнасці Пій змог аднавіць мноства епіскапстваў у еўрапейскіх краінах, а таксама пашырыць каталіцкую іерархію ў місіях Афрыкі і Азіі; таксама адбываўся росквіт каталіцкай царквы ў ЗША і Брытанскай імперыі дзякуючы еўрапейскім, і ў першую чаргу ірландскім, імігрантам.

Папа будаваў чыгункі ў сваёй дзяржаве, захапляўся англійскай прамысловасцю і набыў параход у Англіі пад назвай “Беззаганнае зачацце” [1, с. 18]. Аднак гэта на перашкаджала яму ў шэрагу дакументаў асуджаць лібералізм [2, с. 285]. Але такія дакументы апісвалі ідэальны свет, дзе ўсе – каталікі, а не рэальны, дзе царкве трэба было ісці на кампраміс. Пія крытыкуюць за тое, што ён звязаў каштоўнасці царквы са старым сацыяльным парадкам, і не прызнаў тыя элементы лібералізму, якія з’яўлялілся параджэннем хрысціянства.

Рэакцыя еўрапейскіх лібералаў была варожай. Можна ўспомніць і няпростыя адносіны папы з Вікторам Эмануілам II, і “культурную барацьбу” у Прусіі. Аднак пры ўсім тым менавіта Пій стварыў сучаснае паптсва: не дзяржаву як такую, а глабальную духоўную ўладу.

Нашчадкам гэтай супярэчлівай спадчыны стаў Леў XIII ((1878 – 1903). Умелы дыпламат і адміністратар, ён лічыўся занадта ліберальным, а яго мараю было адраджэнне каталіцкага хрысціянскага свету.

У адраджэнні каталіцкага інтэлектуальнага жыцця Леў звяртаўся да XIII ст. Філасофія грамадства Льва паходзіла з дактрыны натуральнага права Фамы Аквінскага. Аднак гэтая філасофія была накіравана на патрэбы сучаснага хрысціянскага свету. З’яўляліся каталіцкія газеты, кааператывы, моладзевыя арганізацыі, а кардыналы-папулісты давалі рэкамендацыі рабочым арганізацыям. Гэтаму палітычнаму руху Леў даў сваю філасофію. Яго мадэль грамадства была пабудавана не на класавай барацьбе ці сацыяльнай роўнасці, а на ідэале гармоніі, у якой няроўныя паміж сабой класы ў традыцыйнай іерархіі займаюцца дабрачыннасцю і памяркоўныя адзін да аднаго.

Гэта традыцыйнае каталіцкае вучэнне, да якога Леў дадаў сваё асуджэне і капіталізму, і сацыялізму. Самая знакамітая праява гэтых поглядаў – энцыкліка 1891 г. *Rerum Novarum*, ці, як яе пазней назвалі, “хартыя рабочых” [2, с. 325]. Энцыкліка абараняла прыватную ўласнасць, але не эгаістычнае яе выкарыстанне. Агульнае з сацыялізмам у Льва – гэта дактрына дзяржавы і антыіндывідуалізм.

Палітычны кантэкст вучэння Льва – спроба аднавіць адносіны з вялікімі еўрапейскімі дзяржавамі. Аднак на справе ні ў Францыі, ні ў Ірландыі вялікіх дасягненняў не атрымалася.

Дактрына Льва – гэта інтэлігентны кансерватызм, а не лібералізм. Абсалютная большасць з 75 энцыклік Льва былі поўнасцю рэлігійнымі, аднак глабальнымі ў сваёй накіраванасці і бачанні. Ён спадзяваўся аднавіць еўрапейскае хрысціянства са справядлівым сацыяльным парадкам пад кіраўніцтвам папы, з ясным вучэннем і разумнай дыпламатыяй для яго ўвасаблення.

Можна падсумаваць, што дзейнасць чатырох вялікіх папаў XIX ст. адштурхнула многіх католікаў, аднак менавіта яны вялі царкву, якая расла і квітнела, у новую эпоху.

Электронный архив библиотеки МГУ имени А.А. Кулешова

Літаратура

1. The Cambridge History of Christianity: in 9 v. / Edited by S. Gilley, B. Stanley. – Volume 8: World Christianities c.1815–c.1914. – Cambridge University Press, 2006. – 683 p.

2. Church and State through the Centuries: A Collection of Historic Documents with Commentaries / S.Z. Ehler and J.B. Morrall (eds.). – London: Burns and Oates, 1954. – 625 p.

Электронный архив библиотеки МГУ имени А.А. Кулешова